

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

str. Alexandru Lăpușneanu nr. 28,
Chișinău MD 2004,
Republica Moldova

SESIZARE

prezentată în conformitate cu articolul 25 lit. g) din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și articolele 38 alin.(1) lit. g) și 39 din Codul Jurisdicției Constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995

pentru controlul constituționalității Legii nr. 52 din 16 martie 2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale

12:15

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA		
Intrare Nr.	94 a	
" 28 "	03	2023

I – AUTORUL SESIZĂRII

Zinaida Greceanîi,
Vlad Batrîncea,
Vladimir Voronin
Deputați în Parlamentul Republicii Moldova
Bulevardul Ștefan cel Mare și Sfînt 105,
Chișinău 2073

II – OBIECTUL SESIZĂRII

Prezenta sesizare are drept obiect examinarea constituționalității Legii nr. 52 din 16 martie 2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărîri ale Curții Constituționale.

III – EXPUNEREA PRETINSEI SAU A PRETINSELOR ÎNCĂLCĂRI ALE CONSTITUȚIEI, PRECUM ȘI A ARGUMENTELOR ÎN SPRIJINUL ACESTOR AFIRMAȚII

La 16 martie 2023, Parlamentul a adoptat Legea nr.52 pentru implementarea considerentelor unor hotărîri ale Curții Constituționale, acțiune prin care a provocat necesitatea deferirii acestui subiect justiției constituționale, dat fiind încălcarea plenară a unui șir de prevederi și principii din Constituția Republicii Moldova, precum și a jurisprudenței constante a Curții Constituționale și a recomandărilor Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept, în condițiile argumentelor după cum urmează.

Prin esența reglementărilor, legea supusă criticilor de neconstituționalitate prevede că: **în textul actelor normative adoptate de Parlament cuvintele „limba moldovenească”, la orice formă gramaticală, se substituie cu cuvintele „limba română”** la forma gramaticală corespunzătoare; cuvintele „limba de stat”, „limba oficială” și „limba maternă”, la orice formă gramaticală, în cazul în care se are în vedere limba de stat a Republicii Moldova, se substituie cu cuvintele „limba română” la forma gramaticală corespunzătoare.

Complementar, cu titlu de inovație juridică, prin textul legii organice nr.52/2023, legiuitorul **constată desuetudinea textului „funcționînd pe baza grafiei latine” de la articolul 13 alineatul (1) din Constituția Republicii Moldova** și a textului „în baza grafiei latine” de la articolul 6 alineatele (2) și (3) din Legea nr. 173/2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria).

În vederea argumentării neconstituționalității Legii nr.52/2023 vom parcurge nodal cu argumentări în privința tuturor elementelor de neconstituționalitate.

A priori, prin prisma trăsăturilor juridice ale actului normativ această lege este atribuită atît practic, cît și doctrinar la categoria **legilor constituționale**. Or, în condițiile art.72 alin. (2) din Constituție, legile constituționale sînt cele **de revizuire** a Constituției.

De ce apreciem normele drept fiind de revizuire? Din cauza efectului juridic al formulării „se constată desuetudinea”, Or, desuetudinea presupune abrogarea normei, la rîndul său abrogarea presupune o revizuire a normei.

Așa dar, legile constituționale ocupă primul loc în ierarhia legilor, atât prin conținutul lor, cât și datorită **procedurii speciale de adoptare**.

Astfel, prin conținutul lor, **legile constituționale sunt legi care introduc texte noi în Constituție, abrogă anumite texte constituționale sau le modifică** pe cele existente.

Or, în Hotărârea Curții Constituționale nr.28 din 01 octombrie 1998, Curtea Constituțională a statuat că una din atribuțiile de bază ale Parlamentului, potrivit art. 66 lit.a) din Constituție, o constituie adoptarea legilor, hotărârilor și moțiunilor. Constituția a stabilit categoriile de legi adoptate de Parlament (art. 72 și 76) și locul lor în ierarhia actelor juridice. Astfel, în funcție de criteriul material (de conținut) și de cel formal (de procedura de adoptare a legilor), Constituția distinge: - **legi constituționale - ce țin de modificarea Constituției**; - legi organice - ce reglementează relațiile în domeniile sociale expres indicate în Constituție sau în domeniile pentru care Parlamentul consideră necesară adoptarea legilor organice; - legi ordinare - ce intervin în orice domeniu de relații sociale, cu excepția celor rezervate legilor constituționale și legilor organice.

Legilor organice, **în raport cu legile constituționale**, le revine **un loc secundar** în ierarhia legislativă. Ele au trăsături distincte în funcție de conținut și de **numărul de voturi necesar pentru adoptarea lor**.

În ceea ce privește revizuirea constituției prin Legea nr.52/2023.

Pe bună dreptate, prin Hotărârea nr. 36/2013 privind interpretarea articolului 13 alineatul (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova, Înalta Curte a subliniat:

„ 106. Curtea reține că, potrivit articolului 13 alin. (1) din Constituție, limba de stat a Republicii Moldova este „limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine”.

107. Pe de altă parte, Declarația de Independență operează cu termenul de „limba română” ca limbă de stat a statului nou creat Republica Moldova.

108. Prin urmare, referința la „limba română” ca limba de stat este o situație de fapt constatată în însuși textul Declarației de Independență, care este actul fondator al statului Republica Moldova. Indiferent de glotonimele utilizate în legislația de până la proclamarea independenței, Declarația de Independență a operat o distincție clară optând expres pentru termenul de „limba română”.

Aceste constări s-au făcut în pofida faptului că, Înalta Curte în Hotărârea nr. 17 din 12 iulie 2010 a menționat că:

„3. Curtea **nu va da apreciere politică și istorică evenimentelor din istoria statului Republica Moldova** [...]. Curtea se va pronunța doar asupra problemelor de drept invocate în sesizare [...]. Totuși, prin metoda filosofico-juridică a dat aprecieri politice, istorice, și cel mai grav **emoționale** subiectului limbii vorbite, subliniind:

„Din interpretarea istorico-teleologică a Preambulului Constituției, Curtea reține că Declarația de Independență a stat la baza adoptării Constituției în 1994. De altfel, toate schimbările politice au fost rezultatul luptei pentru eliberare națională, pentru libertate, independență și unitate națională. Elementul cheie al procesului de emancipare națională l-a constituit lupta pentru limba română și pentru alfabetul latin. Redobândirea dreptului la denumirea limbii și la alfabetul latin și-a găsit consacarea în Declarația de Independență, care este un act imuabil, anume pentru a pune la adăpost aceste valori naționale identitare, de care depinde salvarea națiunii de la asimilare și dispariție

... în cazul în care legiuitorul constituent a admis în Legea Fundamentală anumite contradicții față de textul Declarației de Independență, textul autentic rămâne a fi cel din Declarația de Independență.”

Asta deși, tot Curtea Constituțională a statuat anterior faptul că:

1. textul Declarației de Independență ca parte a blocului de constituționalitate, cele două norme **au același rang**, Constituția transpunând și garantând valorile consacrate prin Declarația de Independență.

2. Constatând contradicția existentă între textul Declarației de Independență și textul articolului 13 alin. (1) din Constituție, **Curtea reține că nu se află în poziția de a anula o normă a Constituției, revizuirea Constituției fiind apanajul Parlamentului.**

Prin aceste raționamente (expuse în HCC 36/2013 cu utilizarea unor tehnici filologice și filosofice), **sintagmei „limba română” i-a fost oferită prioritate juridică în raport cu sintagma „limba moldovenească”.**

Or, această hotărâre nu a fost suficientă pentru soluționarea juridică a chestiunii lingvistice. Fiind necesară modificarea constituției prin metoda revizurii în condițiile Titlului VI din Constituție.

Ținem să subliniem că în **Opinia separată** la Hotărârea Hotărârea nr. 36 din 05 decembrie 2013, judecătorul constituant a subliniat că:

La baza instituirii conceptului de „bloc de constituționalitate” a stat experiența altor state: Franța, Spania, Ungaria etc., în care, prin jurisprudența instanțelor de jurisdicție constituțională, unor principii și norme care nu fac parte din textele constituțiilor propriuzise, inclusiv unor declarații politice sau politico-juridice, le-a fost atribuită valoarea de texte constituționale.

În acest context, țin să subliniez că este **lipsită de suport juridic** alegația potrivit căreia, atunci când există mai multe interpretări, opțiunea conformă Preambulului și, implicit, Declarației de Independență prevalează.

Problema valorii juridice a declarațiilor politice a constituit un subiect clasic al controverselor doctrinare în diferite țări. Unii autori susțin că aceste texte nu pot avea valoare juridică; în opinia lor, acestea sunt „mari declarații de intenții, enunțuri filozofice sau morale”, dar nu creează norme de drept.

În Franța dezbaterile între partizanii și adversarii atribuirii valorii juridice declarațiilor s-a sfârșit în favoarea primilor în 1958, când a fost supusă referendumului Constituția, inclusiv Preambulul, în care se proclamă atașamentul său față de drepturile omului și față de principiile suveranității naționale așa cum au fost acestea definite prin Declarația drepturilor omului și cetățeanului din 1879, confirmată și completată prin Preambulul Constituției din 1946. Acest fapt a permis Consiliului Constituțional francez, prin decizia sa din 16 iulie 1971, să atribuie valoare constituțională tuturor actelor menționate mai sus, iar, mai târziu, și Declarației mediului din 2004, care au format conceptul francez de „bloc de constituționalitate”.

Cu referire la sistemul constituțional francez, în care Consiliul Constituțional a instituit noțiunea de „bloc de constituționalitate”, trebuie de avut în vedere următoarele. Atât în jurisprudență, cât și în doctrină s-a relevat că **nu există o ierarhie juridică între diferitele principii sau reguli care alcătuiesc blocul de constituționalitate** francez, toate având aceeași valoare juridică, deoarece **nu pot exista reguli „mai constituționale” decât altele și nici reguli „supraconstituționale”**, regulile și principiile edictate în actele menționate mai sus fiind inserate în blocul de constituționalitate, la același nivel.

S-a subliniat că sarcina de a concilia conflictele apărute între principiile și normele blocului de constituționalitate îi revine, în primul rând, legislatorului, care exercită puterea sa discreționară, sub controlul judecătorului constituțional.

Judecătorul constituțional „este deseori chemat să opereze un control asupra concilierii operate de legislator între principiile potențial contradictorii în aplicarea lor [...], utilizând principiul proporționalității. Însă judecătorul constituțional nu creează, strict vorbind, norme constituționale. Mai mult decât atât, el nu poate controla nici legile constituționale, nici legile adoptate prin referendum, expresie directă a suveranității naționale, deoarece, fiind cenzor al legilor, el este servitorul constituției”

Întrucât în Hotărâre modelul francez este luat ca referință, fiind pus la baza instituirii noțiunii de „bloc de constituționalitate”, Curtea urma să aplice metoda de interpretare comparativă, prin care soluțiile se bazează pe analiza interpretării și aplicării instituțiilor juridice similare în alte sisteme de drept și metoda analogiei (*ubi eadem est ratio, ibi eadem solutio esse debet*), care se bazează pe ideea că, unde există aceleași rațiuni, trebuie dată aceeași soluție, fundamentul acestei metode constând în faptul că aceeași cauză trebuie să producă același efect. Aplicând aceste metode la examinarea coraportului dintre cele două acte care alcătuiesc „blocul de constituționalitate” din Republica Moldova - Declarația de Independență și Constituția, soluția trebuie să fie dată în sensul în care aceste acte au valoare juridică egală.

Atribuirea unei valori juridice superioare textului Declarației de Independență față de textul Constituției contravine principiilor generale privind concurența normelor de drept.

Astfel, recunoașterea superiorității Declarației de Independență față de Constituție este imposibilă în virtutea principiului *lex superior derogat legi inferiori* (legea superioară are prioritate față de legea inferioară).

Rangul de vârf al Constituției în ierarhia actelor juridice este asigurat de așa factori: consacrarea expresă a supremației ei în art.7 din Constituție; procedura de înaintare a inițiativei de adoptare sau revizuire a actului; organe diferite de adoptare (deși Constituția a fost adoptată de Parlament, acesta, la momentul adoptării, avea calitatea de adunare constituantă); procedura de adoptare a acesteia (necesitatea întrunirii unei majorități calificate în cadrul adunării constituante); intervenția altor actori decât Parlamentul la interpretarea ei oficială (Curtea Constituțională), precum și de alți factori, care conferă Constituției gradul suprem de legitimitate.

În lumina principiului *lex specialis derogat legi generali* (legea specială are prioritate față de legea generală), este evident că prevederile Declarației de Independență au un caracter general, pe când norma art.13 al Constituției, care este special consacrată denumirii limbii de stat a Republicii Moldova, apare ca *lex specialis*.

Cât privește principiul *lex posterior derogat priori* (legea mai recentă are prioritate față de legea mai veche), în speța dată acesta nu poate fi aplicat, deoarece principiul vizat funcționează doar în cazul în care este vorba de două legi care ambele sunt sau generale, sau speciale.

La acel moment, probabil fapt valabil și în prezent: În contextul obiectului sesizărilor, ca o concluzie de ordin general se impune constatarea că autorii sesizărilor, solicitând interpretarea art.13 din Constituție, de fapt au urmărit scopul modificării acestuia, utilizând procedura interpretării oficiale și **eludând** procedurile de revizuire a Constituției prevăzute de titlul VI al Constituției.

În acest sens, deosebit de relevante se învederează constatările expuse în Raportul Comisiei de la Veneția privind revizuirea Constituției (CDL-AD (2010)001):

„Comisia de la Veneția a salutat și a aprobat în repetate rânduri modelul „curților constituționale”, care acum este răspândit în Europa. Acest model este în general favorabil interpretării constituționale jurisdicționale. Asemenea cursuri pot contribui în

mod legitim la dezvoltarea sistemelor constituționale naționale. Totuși, Comisia de la Veneția reține că pentru o revizuire constituțională importantă, o procedură politică democratică și deliberativă, conformă procedurilor prescrise pentru amendamentele constituționale, este în mod vădit preferabilă unei abordări pur juridiciale”.

În aceeași ordine de idei, Comisia de la Veneția a constatat „ca principiu general că orice revizuire constituțională majoră trebuie efectuată de preferință conform procedurilor de revizuire formală prescrise, având în vedere că unul din obiectivele centrale ale procedurilor stricte este de a garanta legitimitatea modificărilor constituționale”.

Așa sau altfel, în pofida HCC 16/2013, pînă în prezent, art. 13 din Legea Supremă prevede expres:

„Limba de stat a Republicii Moldova este **limba moldovenească**, funcționînd pe baza grafiei latine.”

Consfințirea prin Constituția Republicii Moldova a statutului limbii naționale ca limbă de stat are menirea de a contribui la **realizarea suveranității** depline a statului nostru și crearea garanțiilor necesare pentru folosirea ei plenară în toate sferile vieții politice, economice, sociale și culturale.

Atribuind limbii naționale statutul de limbă de stat (corect ar fi limba oficială a statului), Republica Moldova **asigură ocrotirea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor de orice naționalitate**, care locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova, indiferent de limba pe care o vorbesc, în condițiile egalității tuturor cetățenilor.

Astfel, identitatea lingvistică reprezintă un subiect din categoria celor mai importante ale societății și ale statului – or, aceste chestiuni se supun obligatoriu în condițiile art.75 din Constituție – referendumului.

De altfel, în Avizul nr.1 din 22 septembrie 2014 Curtea Constituțională a subliniat că Referendumul a fost consacrat la nivel constituțional ca modalitate prin care poporul are posibilitatea de a exercita direct suveranitatea națională, exprimându-și voința cu privire la probleme de interes general sau care au **o importanță deosebită** în viața statului: „Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție” (art.2 alin.(1) din Constituție).

Potrivit art. 75 din Constituție, cele mai importante probleme ale societății și ale statului sînt supuse referendumului. Hotărârile adoptate potrivit rezultatelor referendumului republican au putere juridică supremă (art. 75 alin (2) din Constituție).

Complementar, privită prin prisma categoriilor de constituții, Legea Supremă a Republicii Moldova face parte din categoria **constituțiilor rigide**.

Aceasta este o caracteristică fundamentală a tuturor constituțiilor scrise (spre deosebire de legile ordinare), care conțin prevederi ce permit propria revizuire. În aproape toate statele revizuirea Constituției este mult mai dificilă decât a legislației obișnuite și, de obicei, necesită fie o majoritate calificată parlamentară, decizii multiple, un calendar și intervale speciale de timp sau o combinație a acestor factori [a se vedea Raportul privind amendamentele constituționale (CDL-AD(2010)001 din 19 ianuarie 2010), Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, în continuare – Comisia de la Veneția].

Rigiditatea constituțională constituie un important corolar al supremației Legii fundamentale. Rigiditatea Constituției este o garanție pentru stabilitatea ei, de aceasta din urmă depinzînd, în bună măsură, și stabilitatea întregului sistem normativ al statului,

certitudinea și predictibilitatea conduitelor umane fiind necesare pentru siguranța juridică (și nu numai) a membrilor comunității.

În același sens, în Raportul privind amendamentele constituționale (CDL-AD(2010)001 din 19 ianuarie 2010), Comisia de la Veneția menționează următoarele: „[E]xistența unor proceduri rigide pentru revizuirea Constituției este un principiu important al constituționalismului democratic, care încurajează stabilitatea politică, eficiența, legitimitatea, calitatea procesului decizional, precum și protecția drepturilor și intereselor non-majorității. [...] [P]rincipala arenă pentru procedurile de modificare constituțională ar trebui să fie Parlamentul național, ca instituția cea mai în măsură să dezbată și să ia în considerare astfel de probleme. [...] Recurgerea la un referendum popular pentru a decide cu privire la modificarea Constituției trebuie să se limiteze doar la acele sisteme politice în care acest lucru este cerut de Constituția însăși, care se aplică în conformitate cu procedura stabilită, și nu ar trebui să fie utilizat ca un instrument pentru evitarea procedurilor parlamentare sau să submineze principiile democratice fundamentale și drepturile omului.”

În Codul bunelor practici privind referendumurile constituționale la nivel național (CDL-INF (2001)10 din 6-7 iulie 2001), Comisia de la Veneția menționează următoarele: „Referendumul constituțional se referă la votul popular privind problema revizuirii parțiale sau integrale a Constituției unui stat (și nu a entităților sale federale), indiferent dacă votanții urmează să-și exprime opinia cu privire la un proiect specific de modificare a Constituției sau cu privire la o chestiune de principiu. [...]”

Protecția Constituției Republicii Moldova se exprimă atât în limitele revizuirii prevăzute de articolul 142 din Constituție, cât și în rigiditatea procedurilor prevăzute pentru adoptarea revizuirii.

Complementar, Curtea Constituțională a reținut că anterior s-a pronunțat în problema revizuirii Constituției. În acest context, în Hotărârea nr. 57 din 3 noiembrie 1999 privind interpretarea art. 75, art. 141 și 143 din Constituție, Curtea a menționat: „3. În opinia Curții Constituționale, **revizuirea Constituției constă în modificarea acesteia prin reformularea, abrogarea anumitor norme sau prin adăugarea unui text nou.**”

În ceea ce privește garanțiile de protecție a Constituției Republicii Moldova, în aceeași Hotărâre nr. 57 din 3 noiembrie 1999, Curtea Constituțională a statuat că:

„[Î]n calitatea sa de așezământ scris și sistematic, de lege supremă în sistemul juridic normativ, Constituția Republicii Moldova este relativ rigidă, în sensul că ea admite revizuirea, dar numai **pentru un sistem tehnic prestabilit vizând inițiativa de revizuire (art.141), limitele revizuirii (art.142) și procedura acesteia (art.143).**”

Curtea reține că procedura de revizuire a Legii Supreme este expres reglementată doar în Titlul VI din Constituție. Articolul 141 prevede expres cine poate iniția revizuirea Constituției. Art. 142 prevede limitele revizuirii. Art. 143 din Constituție prevede modul de adoptare a unei legi constituționale.

Posibilitatea revizuirii Constituției pe cale referendară și-a găsit consacrară exclusiv pe cale jurisprudențială (Avizul nr. 3 din 6 iulie 2010 asupra inițiativei de revizuire a art.78 din Constituția Republicii Moldova prin referendum constituțional), prin interpretarea coroborată a articolelor 2 și 75 din Constituție

Prin Avizul nr. 3 din 6 iulie 2010 asupra inițiativei de revizuire a art.78 din Constituția Republicii Moldova prin referendum constituțional, Curtea Constituțională a admis, implicit, modificarea Constituției prin referendum constituțional.

Prezervarea caracterului de stat de drept și democratic obligă Curtea Constituțională, ca garant suprem al Constituției, să preîntâmpine consecințele

schimbării intempestive a dispozițiilor constituționale și să asigure respectarea principiilor stabilității juridice (care presupune claritate, predictibilitate și accesibilitate), al consultării loiale a cetățenilor cu drept de vot, al libertății alegerilor și al interpretării cu bună-credință a literei și spiritului Constituției, principii care constituie elemente structurale ale principiului general al securității juridice, unanim acceptat în cadrul democrației constituționale.

În acest context, Curtea reamintește că în Hotărârea nr. 57 din 3 noiembrie 1999 a statuat:

„[P]rocedura de revizuire a Constituției îmbină tehnicile specifice democrației reprezentative (Parlamentul) cu cele ale democrației directe (referendumul). Referendumul, care este întotdeauna posterior adoptării de către Parlament a proiectului de lege sau a propunerii de revizuire, are, în baza dispozițiilor art. 142 alin. (1) din Constituție, semnificația unei condiții suspensive și obligatorii în raport cu decizia Parlamentului. Potrivit art.75 din Constituție, cele mai importante probleme ale societății și ale statului sînt supuse referendumului, care este de fapt mijlocul prin care poporul își exercită nemijlocit voința sa. Referendumul poate privi fie un proiect de lege, atunci când este declarat de către Parlament în baza art. 66 lit.b) din Constituție, fie o problemă de interes național, pentru care se cere exprimarea opiniei alegătorilor, atunci când este inițiat de Președintele Republicii Moldova în baza atribuțiilor sale prevăzute de art.88 lit.f) din Constituție. Curtea Constituțională constată că dispozițiile art.75 alin. (2) din Constituție, conform cărora hotărârile adoptate potrivit rezultatelor referendumului republican au putere juridică supremă, nu afectează procedura de revizuire a Constituției, stabilită de art. 141-143 din Constituție, și nu prevăd posibilitatea modificării unor dispoziții ale Constituției aprobate de Parlament prin orice altă modalitate decât cea prevăzută de aceste articole.”

Prin urmare, pentru a fi constituțională, orice revizuire a Constituției, indiferent de motivele invocate și de procedeu utilizat, trebuie să se încadreze în ordinea constituțională existentă și să respecte procedura prevăzută de Titlul VI din Legea Supremă.

În ceea ce *privește limitele revizuirii*, articolul 142 din Constituție prevede următoarele:

„(1) Dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscrși în listele electorale. (2) Nici o revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora. (3) **Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de urgență, de asediu și de război.”**

Or, la data adoptării Legii nr.52/2023 în Republica Moldova era în vigoarea Hotărârea Parlamentului cu privire la declararea stării de urgență.

Cu titlu de importanță, în Codul bunelor practici privind referendumurile constituționale la nivel național (CDL-INF (2001)10 din 6-7 iulie 2001), Comisia de la Veneția menționează următoarele:

„[Referendumurile constituționale] pot lua următoarele forme: - votul cu privire la propunerea de amendament, redactată în termeni specifici, sau propunerea de abrogare, redactată în termeni specifici, a dispozițiilor existente ale Constituției; - votul privind o chestiune de principiu (de exemplu: «Ești în favoarea modificării Constituției care să introducă un sistem prezidențial de guvernare?»); sau - propunere concretă care nu este redactată sub forma unor dispoziții specifice, cunoscută sub denumirea de „propunere

formulată generic” (de exemplu: «Ești în favoarea modificării Constituției, în scopul de a reduce numărul de locuri în Parlament de la 300 la 200? »).

Cu referire la procedura adoptării Legii nr.52/2023 (lege de revizuire a Constituției) cu 58 de voturi.

Potrivit art.143 alin.(1) din Constituție, Parlamentul este în drept să adopte o lege cu privire la **modificarea Constituției** după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare. Legea se adoptă **cu votul a două treimi din deputați**. Ceea ce presupune 67 de voturi.

Prevederile art. 143 din Constituție reprezintă norme speciale de procedură, aplicabile la revizuirea Constituției și, implicit, la adoptarea legii de revizuire a Constituției. Suntem de părere că numai Parlamentul poate adopta o lege de revizuire a Constituției.

Alin. (1) art. 143 din Constituție reglementează mai detaliat procedura de adoptare a unei legi de revizuire a Constituției. Astfel, după ce a primit și a înregistrat proiectul legii de revizuire a Constituției **împreună cu avizul Curții Constituționale**, Parlamentul nu poate adopta această lege timp de 6 luni. Această perioadă este necesară pentru ca fiecare membru al adunării constituante să chibzuiască asupra proiectului supus dezbaterilor publice, **dar mai ales este necesară poporului pentru a analiza și discuta proiectul**.

Procedura ulterioară de adoptare a legii de revizuire a Constituției a fost expusă la nivel conceptual de Curtea Constituțională. Interpretând art. 143 din Constituție Curtea Constituțională a conchis că:

„legiuitorul constituant a prevăzut atât subiecții, care pot iniția revizuirea Constituției, cât și unicul organ, Parlamentul Republicii Moldova, care poate realiza această revizuire. Procedura de revizuire a Constituției este stabilită clar și precis de art. 143 din Constituție, aceasta fiind o condiție a bunei funcționări a instituțiilor constituționale. Astfel, procedura de revizuire stabilește: a) organul care propune modificarea; b) organul care votează propunerea pentru modificare; c) numărul de voturi necesare pentru adoptarea propunerii de revizuire. Din analiza art. 143 din Constituție rezultă că Parlamentul este organul abilitat să revizuiască Constituția fără nicio altă investiție specială, el fiind abilitat în acest sens prin însuși textul Constituției. Unicele deosebiri între dezbaterile și adoptarea unui proiect de lege sau a unei propuneri de revizuire a Constituției și dezbaterile și adoptarea altor legi rămân:

a) cererea unei majorități calificate de cel puțin două treimi din deputați, și b) adoptarea legii cu privire la modificarea Constituției după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare. Curtea Constituțională menționează că procedura de revizuire a Constituției îmbină tehnicile specifice democrației reprezentative (Parlamentul) cu cele ale democrației directe (referendumul).

Constituția impune pentru adoptarea proiectului legii de revizuire a Constituției un termen rigid – un an de la înregistrarea inițiativei în Parlament sau 6 luni de la data dezbaterii în ședința legislativului. În caz contrar, inițiativa de revizuire a Constituției și proiectul respectiv se consideră nule.

Articolul 143 alin. (1) din Constituție prevede cerința privind o majoritate calificată a voturilor deputaților în cazul adoptării unei legi de modificare a Constituției: un proiect de lege privind modificarea Constituției este considerat adoptat de Parlament dacă cel puțin 2/3 din totalul deputaților au votat în favoarea acestuia.

Curtea reține că, respectarea procedurilor de revizuire, care să permită timp pentru **dezbateri publice și instituționale**, poate contribui în mod semnificativ la legitimitatea

și acceptarea Constituției, precum și la dezvoltarea și consolidarea tradițiilor constituționale democratice.

În schimb, în cazul în care normele și procedurile privind revizuirile constituționale sunt subiect de interpretare și controversă, sau în cazul în care acestea sunt aplicate prea în grabă sau fără dezbateri democratice, acest lucru ar putea submina stabilitatea politică și, în cele din urmă, legitimitatea Constituției în sine.

În acest sens, chiar dacă nesocotirea limitelor stabilite revizuirii constituționale ar fi confirmată prin votul Parlamentului, **un asemenea vot nu poate acoperi fraudă la Constituție.**

Cu privire la avizarea proiectelor de legi privind revizuirea Constituției.

Art.141 alin.(2) din Constituție prevede că proiectele de legi constituționale vor fi prezentate Parlamentului **numai împreună cu avizul Curții Constituționale adoptat cu votul a cel puțin 4 judecători.** Din analiza acestei norme constituționale Curtea Constituțională conchide că legiuitorul constituant a prevăzut atît subiecții, care pot iniția revizuirea Constituției, cît și unicul organ, Parlamentul Republicii Moldova, care poate realiza această revizuire.

În Hotărîrea nr.7/2016, Înalte Curte a statuat că avizele Curții privind modificarea Constituției au ca scop protejarea valorilor fundamentale ale Constituției **de practicile abuzive ale actorilor politici, sociali sau instituționali.** Prin urmare, ignorarea sau depășirea acestor avize va putea servi drept **temei pentru nulitatea modificărilor operate.**

Cu privire la oportunitatea „modificării” prin prisma unității materiei și a echilibrului valorilor Constituției.

Orice lege de revizuire a Constituției modifică conținutul prevederilor acesteia și relațiile dintre aceste prevederi și, de asemenea, **ar putea modifica echilibrul valorilor consacrate prin Constituție.**

În cazul modificării anumitor prevederi ale Constituției, acestea s-ar putea răsfrînge și asupra conținutului altor prevederi ale acesteia, precum și asupra reglementării legale constituționale în ansamblu.

Astfel, în cazul modificării Constituției, trebuie să se țină seama de faptul că aceasta este un act integral, toate prevederile Constituției fiind interconectate pînă la gradul la care conținutul unor prevederi ale Constituției determină conținutul altor prevederi ale acesteia. Prevederile Constituției formează un sistem armonios, astfel încât nici o prevedere a Constituției nu poate fi contrară celorlalte prevederi ale acesteia. Natura Constituției de act cu forță juridică supremă și ideea de constituționalitate implică faptul că nu există și nici nu pot exista lacune sau contradicții interne ale Constituției.

Din această perspectivă, modificarea Constituției nu poate face ca prevederile Constituției sau valorile consacrate prin prevederile sale să intre în contradicție unele cu altele.

Nici o modificare a Constituției nu poate crea o nouă reglementare constituțională în temeiul căreia o prevedere a Constituției ar anula sau ar fi contrară unei alte prevederi a Constituției, astfel încât ar fi imposibil să se considere că respectivele prevederi sunt în armonie. Astfel, nu poate fi adoptată nici o modificare a Constituției care ar afecta armonia prevederilor Constituției sau armonia valorilor consacrate prin acestea.

Stabilitatea Constituției este o caracteristică a Constituției, care, împreună cu celelalte caracteristici ale sale, *inter alia* și, în primul rînd, în coroborare cu forța juridică

specială, supremă a Constituției, diferențiază reglementarea legală constituțională de reglementarea (ordinară) prevăzută de actele juridice cu forță juridică inferioară. Stabilitatea Constituției nu se opune posibilității de a modifica Constituția atunci când acest lucru este necesar, însă procedura de modificare a Constituției este mai dificilă și mai complexă în comparație cu procedura de modificare a legilor organice și ordinare.

Curtea subliniază că adoptarea legilor, *inter alia*, adoptarea legilor constituționale, este reglementată la articolele 72-74 din Constituție, în timp ce modificarea Constituției – separat, în Titlul VI „Revizuirea Constituției” (articolele 141-143).

Prevederile Titlului VI „Revizuirea Constituției” din Constituție beneficiază de o protecție mai extinsă. Astfel, potrivit articolului 142 alin.(1) din Constituție, **prevederile menționate pot fi modificate numai prin aprobarea în cadrul unui referendum**, cu votul majorității cetățenilor înscriși în listele electorale, în timp ce prevederile articolelor 72-74 din Constituție pot fi modificate, de către Parlament

Constituția prevede proceduri diferite pentru modificarea legilor constituționale și a legilor organice sau ordinare. **Procedura specială de modificare a Constituției nu poate fi identificată cu adoptarea legilor.** Pentru a asigura stabilitatea dispozițiilor constituționale, a fost prevăzută o procedură specială de modificare în scopul de a asigura ca modificarea Constituției să se efectueze numai atunci când este necesar și de a preveni orice modificare pripită a Constituției.

Cu referire la condițiile de calitate a legii (incidența articolului 23 din Constituție), subliniem faptul că potrivit art.1 alin.(3) din Constituție, Republica Moldova este un stat de drept și democratic. Iar în jurisprudența sa constantă Curtea Constituțională reiterează importanța principiului statului de drept pentru o societate democratică.

Or, un șir de norme din Legea nr.52/2023 conțin prevederi contrare tehnicii legislative, contrare condițiilor de calitate a legii, motiv pentru care contravin art.32 din Constituție.

A priori, desuetudinea normei, înseamnă *de facto* abrogarea acesteia (încetarea acțiunii), fapt confirmat de prevederile art. 67 alin.(9) și art.74 din Legea nr.100 cu privire la actele normative:

„Dacă actul normativ a devenit desuet, acesta este abrogat în întregime, chiar dacă unele elemente structurale ale acestuia au fost abrogate anterior.”

Or, actul normativ de modificare are o forță juridică egală cu cea a actului supus modificării.

Prin urmare, în condițiile tehnicii legislative, autorul urma să divizeze prevederile propuse în două proiecte de legi distincte, unul organic pentru modificarea tehnică a legislației, și unui constituțional, în special pentru respectarea procedurii de adoptare a legilor constituționale.

Totodată, pentru exprimarea normativă a intenției de modificare a actului normativ se indică expres actul normativ vizat, cu toate elementele de identificare necesare, iar dispoziția propriu-zisă se formulează utilizându-se sintagma „se modifică după cum urmează:”, urmată de redarea modificărilor. Pot fi reproduse într-o nouă redacție elementele structurale ale actului normativ sau unele părți ale acestora.

Or, autorul a indicat doar generic „*În textul legilor Republicii Moldova*”.

Dacă adoptarea, aprobarea sau emiterea unui act normativ presupune modificarea ulterioară a altor acte normative, modificările respective se includ, în ordine cronologică, într-un proiect separat de modificare a cadrului normativ conex, care se prezintă

împreună cu proiectul actului normativ de bază, sau se includ în dispozițiile tranzitorii ale actului normativ de bază.

În contextul celor expuse, atestăm că proiectul nu corespunde principiilor tehnicii legislative, precum și condițiilor de legiferare reglementate de Legea nr.100/2017, și în special contravine unui șir de prevederi ale Constituției, în partea inițiativei de revizuire a Constituției.

În acest sens, fiind sesizată să aprecieze constituționalitatea unor sintagme în spețe similare, prin prisma criteriilor de calitate pe care trebuie să le îndeplinească o lege Curtea Constituțională (Hotărârea nr. 24 din 17 octombrie 2019) a statuat că nici jurisprudența în materie nu a dezvoltat pentru noțiunile criticate un înțeles care să constituie un reper obiectiv în funcție de care să poată fi apreciat conținutul acesteia.

Totodată, Curtea a apreciat că „Având în vedere multitudinea semnificațiilor acestei sintagme, Curtea a reținut că destinatarul normei penale nu poate cunoaște care este acțiunea/inacțiunea prohibită, astfel încât să-și adapteze conduita în mod corespunzător. În practică, stabilirea acestora nu poate fi făcută de către cei competenți să aplice legea penală, decât în baza unor criterii lipsite de suport legal. Chiar dacă se face apel la consultanța de specialitate, destinatarul normei nu ar putea cunoaște cu exactitate ce acțiune a sa este conformă cu prevederile legale.”

Curtea a reamintit că preeminența dreptului presupune, inter alia, asigurarea legalității și a certitudinii juridice (Raportul privind preeminența dreptului, adoptat de către Comisia de la Veneția la cea de-a 86 sesiune plenară, 2011, § 41).

Curtea Europeană a subliniat în jurisprudența sa că expresia „prevăzută de lege” presupune, între altele, ca legea să întrunească standardul calității, i.e. ca aceasta să fie accesibilă și previzibilă (Rohlena v. Cehia [MC], 27 ianuarie 2015, § 50; Vasiliasukas v. Lituania [MC], 20 octombrie 2015, § 154; Koprivnikar v. Slovenia, 24 ianuarie 2017, § 48). De altfel, Curtea notează că și articolul 23 alin.(2) din Constituție implică adoptarea de către legislator a unor legi accesibile și previzibile.

Condiția accesibilității presupune ca textele de lege să poată fi cunoscute de către destinatari. Orice persoană trebuie să poată dispune de informații privind normele juridice aplicabile într-un caz concret (Khlyustov v. Rusia, 11 iulie 2013, § 68). Accesibilitatea legii are în vedere aducerea la cunoștința publică a actelor normative și intrarea în vigoare a acestora, care se realizează în baza articolului 76 din Constituție, legea publicându-se în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Curtea Europeană a menționat că, deși certitudinea este dezirabilă, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă (Del Rio Prada v. Spania [MC], 21 octombrie 2013, §§ 92, 93). Nevoia de a evita rigiditatea excesivă și de a ține pasul cu circumstanțele în schimbare presupune exprimarea unor legi în termeni care sunt, într-o mai mare sau mai mică măsură, vagi, iar interpretarea și aplicarea unor asemenea reglementări depinde de practică (Kokkinakis v. Grecia, 25 mai 1993, § 40). Pe de altă parte, utilizarea unor concepte și a unor criterii prea vagi în interpretarea unei prevederi legislative conduce la incompatibilitatea acesteia cu exigențele clarității și previzibilității, în privința efectelor sale (Liivik v. Estonia, 25 iunie 2009, §§ 96–104).

De asemenea, pentru ca legea să îndeplinească cerința previzibilității, ea trebuie să precizeze cu suficientă claritate întinderea și modalitățile de exercitare a puterii de apreciere a autorităților în domeniul respectiv, ținând cont de scopul legitim urmărit (Sissanis v. România, 25 ianuarie 2007, § 66). O putere discreționară care nu este delimitată, chiar dacă face obiectul controlului judiciar din punct de vedere formal, nu trece de testul previzibilității. Aceeași concluzie este valabilă și pentru puterea

discreționară nelimitată a instanțelor judecătorești (HCC nr.28 din 23 noiembrie 2015, § 61).

Curtea Constituțională a reținut constant că principiul legalității și al certitudinii juridice este esențial pentru garantarea încrederii în statul de drept și constituie protecție împotriva arbitrarului. Or, asigurarea respectivelor principii obligă statul să legifereze într-o manieră clară și previzibilă normele de drept adoptate.

Așa dar, adoptarea de către legiuitor a actelor legislative accesibile, previzibile și clare se impune prin pisma art.23 alin. (2) din Legea supremă.

În Hotărârea Curții Constituționale nr. 26 din 23 noiembrie 2010, a fost statuat că pentru a corespunde celor trei criterii de calitate – accesibilitate, previzibilitate și claritate – norma de drept trebuie să fie formulată cu suficientă precizie, astfel încât să permită persoanei să decidă asupra conduitei sale și să prevadă, în mod rezonabil, în funcție de circumstanțele cauzei, consecințele acestei conduite. În caz contrar, cu toate că legea conține o normă de drept care aparent descrie conduita persoanei în situația dată, persoana poate pretinde că nu-și cunoaște drepturile și obligațiile. Într-o astfel de interpretare, norma ce nu corespunde criteriilor clarității este contrară art.23 din Constituție, care statuează obligația statului de a garanta fiecărui om dreptul de a-și cunoaște drepturile.

Necesitatea examinării calității legii de către autoritățile publice ale Republicii Moldova a fost evidențiată și în jurisprudența CtEDO pe mai multe cauze (Busuioc v. Moldova⁹, Guțu v. Moldova¹⁰). Astfel, în cauza Guțu v. Moldova, §66 (Guțu v. Moldova nr.20289/02, 7 iunie 2007): “...expresia “prevăzută de lege” nu presupune doar corespunderea cu legislația națională, dar, de asemenea, se referă la calitatea acelei legislații (a se vedea Half ord v. the United Kingdom, Reports 1997-III, p.1017, §49). Legislația națională trebuie să indice cu o claritate rezonabilă scopul și modalitatea de exercitare a discreției relevante acordate autorităților publice, pentru a asigura persoanelor nivelul minim de protecție la care cetățenii au dreptul în virtutea principiului preeminenței dreptului într-o societate democratică (a se vedea Domenichini v. Italy, Reports 1996-V, p.1800, §33)”

Totodată, CtEDO în jurisprudența sa a menționat că nu poate fi considerate „lege” decât o normă enunțată cu suficientă precizie, pentru a permite individului să-și corecteze conduita. În special, o normă este previzibilă atunci când oferă o anumite garanție contra atingerilor arbitrare ale puterii publice (Amman vs. Elveția 2000).

În Hotărârea nr. 26 din 27 septembrie 2016, a fost statuat cu titlu de principiu că la elaborarea unui act normativ legiuitorul trebuie să respecte normele de tehnică legislativă pentru ca acesta să corespundă exigențelor de calitate. Astfel, pentru a exclude orice echivoc, textul legislativ trebuie să fie formulat clar, fluent și inteligibil, fără dificultăți sintactice și pasaje obscure.

Prin urmare, destinatarii trebuie să fie în măsură să prevadă consecințele ce pot decurge dintr-un act determinat doar în baza prevederilor care îl specifică, adică prin aplicarea simplă a regulilor de interpretare lingvistică sau prin aplicarea actelor subordonate acestui act.

De asemenea, textul legislativ trebuie să corespundă principiului unității materiei legislative sau corelației între textele regulatorii, pentru ca persoanele să-și poată adapta comportamentul la reglementările existente, ce exclud interpretările contradictorii sau concurența între normele de drept aplicabile. Astfel, legea trebuie să reglementeze în mod unitar, să asigure o legătură logico-juridică între dispozițiile pe care le conține, iar în cazul unor instituții juridice cu o structură complexă să prevadă elementele ce disting

particularitățile lor.

Curtea reține că previzibilitatea și claritatea constituie elemente sine qua non ale constituționalității unei norme, care în activitatea de legiferare acestea nicidecum nu pot fi omise.

În concluzie: Constituția este Legea Supremă. Sursa Constituției este comunitatea națională, națiunea civică însăși. Constituția reflectă contractul social – o obligație acceptată în mod democratic de către toți cetățenii Republicii Moldova față de generațiile actuale și viitoare de a trăi în conformitate cu normele fundamentale consacrate în Constituție și de a le respecta, pentru a asigura legitimitatea autorității de guvernare, legitimitatea deciziilor acesteia, precum și pentru a asigura drepturile omului și libertățile fundamentale, astfel încât să existe armonie în societate (HCC nr. 36 din 5 decembrie 2013, HCC nr. 9 din 14 februarie 2014).

Prin adoptarea Constituției, actul juridic cu forță juridică supremă, a fost consacrat statul ca un bun comun al întregii societăți. Una dintre cele mai importante obligații ale unui stat democratic bazat pe lege și justiție este de a respecta, de a apăra și de a proteja valorile, precum și drepturile omului și libertățile, pe care se bazează Constituția însăși, a căror consacrare, apărare și protecție efective constituie la *raison d'être* a statului însuși. În caz contrar, nu ar fi posibil ca statul să fie considerat bunul comun al întregii societăți.

Astfel cum a evidențiat Curtea Constituțională în hotărârea sa nr. 57 din 3 noiembrie 1999, stabilitatea Constituției reprezintă o valoare constituțională majoră. Stabilitatea Constituției este una dintre condițiile preliminare pentru asigurarea continuității statului și a respectării ordinii și legislației constituționale, precum și pentru asigurarea punerii în aplicare a obiectivelor declarate în Constituție, pe care se întemeiază Constituția însăși.

Stabilitatea Constituției este una dintre caracteristicile care, împreună cu celelalte caracteristici ale acesteia (inter alia și, în primul rând, cu forța juridică specială, supremă a Constituției), diferențiază reglementarea legală constituțională de reglementarea legală (ordinară) prevăzută de actele juridice cu forță juridică inferioară.

În legile fundamentale sunt inserate diverse modalități tehnice de protecție a stabilității Constituției, prin asigurarea unui anumit grad de rigiditate a Constituției. Aceasta este o caracteristică fundamentală a tuturor constituțiilor scrise (spre deosebire de legile ordinare), care conțin prevederi ce permit propria revizuire. În aproape toate statele revizuirea Constituției este mult mai dificilă decât a legislației obișnuite și, de obicei, necesită fie o majoritate calificată parlamentară, decizii multiple, un calendar și intervale speciale de timp sau o combinație a acestor.

Formarea și dezvoltarea jurisprudenței constituționale oficiale, *inter alia*, reinterpretarea jurisprudențială a prevederilor constituționale oficiale și, de asemenea, reinterpretarea determinată de modificarea jurisprudenței constituționale permite dezvăluirea potențialului deosebit de mare al Constituției fără a modifica textul acesteia și, în acest sens, adaptarea Constituției la schimbările vieții sociale și la continua schimbare a condițiilor de viață ale societății și ale statului, precum și asigurarea viabilității Constituției ca fundament al societății și al statului (HCC nr.9 din 14 februarie 2014, HCC nr. 32 din 29 decembrie 2015). Formarea și dezvoltarea jurisprudenței constituționale este o funcție a justiției constituționale. Astfel, **nu trebuie să se intervină asupra textului Constituției atunci când o astfel de intervenție nu este necesară din punct de vedere juridic, contribuind la stabilitatea textului Constituției și a ordinii constituționale.**

Respectarea procedurilor de revizuire, care să permită timp pentru dezbateri publică și instituțională, poate contribui în mod semnificativ la **legitimitatea** și acceptarea Constituției, precum și la dezvoltarea și consolidarea tradițiilor constituționale democratice. În schimb, în cazul în care normele și procedurile privind revizuirile constituționale sunt subiect de interpretare și controversă, sau în cazul în care acestea sunt aplicate prea în grabă sau fără dezbateri democratice, **acest lucru ar putea submina stabilitatea politică și, în cele din urmă, legitimitatea Constituției în sine.**

În aceste condiții, legiuitorul a admis încălcarea prevederilor Constituției după cum urmează:

- Articolul 72, eludând categoria legilor stabilite de constituție, atribuind Legea nr.52/2023 la categoria legilor organice;

- Articolul 75 din Constituție, prin omisiunea supunerii referendumului național al subiectului de importanță precum este identitatea lingvistică a cetățenilor Republicii Moldova;

- Articolul 141, prin eludarea procedurii constituționale privind inițiativa de revizuire a Constituției, în special pe dimensiunea avizării proiectului de către Curtea Constituțională;

- Articolul 142 alin. (3) din Constituției, prin adoptarea unei legi de revizuire a Constituției în perioada stării de urgență;

Articolul 143 din Constituție, or, Parlamentul este în drept să adopte o lege cu privire la modificarea Constituției după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare. Legea se adoptă cu votul a două treimi din deputați.

Totodată, legiuitorul a eludat prevederile Constituționale prin omisiunea:

- Prevederilor Regulamentului Parlamentului care reglementează depunerea de proiecte de legi privind modificarea Constituției, precum și examinarea și adoptarea acestora de către Parlament;

- Autonomiei parlamentare, care constituie expresia statului de drept, a principiilor democratice, și care poate opera exclusiv în limitele stabilite de Legea fundamentală. Astfel, autonomia regulamentară nu poate fi exercitată în mod discreționar, abuziv, cu încălcarea atribuțiilor constituționale ale Parlamentului sau a normelor imperative privind procedura parlamentară (a se vedea HCC nr. 27 din 17 noiembrie 2015, §§ 35-37).

Cadrul normativ pertinent

Constituția Republicii Moldova

Articolul 1

Statul Republica Moldova

(3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Articolul 5

Democrația și pluralismul politic

(1) Democrația în Republica Moldova se exercită în condițiile pluralismului politic, care este incompatibil cu dictatura și cu totalitarismul.

(2) Nici o ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului.

Articolul 7

Constituția, Lege Supremă

Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.

Articolul 23

Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle

(1) Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.

(2) Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative.

Articolul 72

Categorii de legi

(1) Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare.

(2) Legile constituționale sînt cele de revizuire a Constituției.

[...]

Articolul 75

Referendumul

(1) Cele mai importante probleme ale societății și ale statului sînt supuse referendumului.

(2) Hotărârile adoptate potrivit rezultatelor referendumului republican au putere juridică supremă.

Articolul 141

Inițiativa revizuirii

(1) Revizuirea Constituției poate fi inițiată de:

- a) un număr de cel puțin 200000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Cetățeni care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puțin 20000 de semnături în sprijinul acestei inițiative;
- b) un număr de cel puțin o treime de deputați în Parlament;
- c) Guvern.

(2) Proiectele de legi constituționale vor fi prezentate Parlamentului numai împreună cu avizul Curții Constituționale, adoptat cu votul a cel puțin 4 judecători.

Articolul 142

Limitele revizuirii

(1) Dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscriși în listele electorale.

(2) Nici o revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

(3) Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de urgență, de asediu și de război.

Articolul 143

Legea privind modificarea Constituției

(1) Parlamentul este în drept să adopte o lege cu privire la modificarea Constituției după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare. Legea se adoptă cu votul a două treimi din deputați.

(2) Dacă, de la prezentarea inițiativei cu privire la modificarea Constituției, Parlamentul nu a adoptat timp de un an legea constituțională corespunzătoare, propunerea se consideră nulă.

IV – CERINȚELE AUTORULUI SESIZĂRII

Urmare celor expuse, în conformitate cu prevederile art.1, 5, 7, 23, 72, 141, 142 și 143 din Constituția Republicii Moldova, art. art.4 și 25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art. art. 4,38,39 din Codul Jurisdicției Constituționale.

Solicit Înaltei Curți:

1. Declararea admisibilă a prezentei sesizări;
2. Exercițarea controlului constituționalității și declararea drept neconstituțională a Legii nr. 52 din 16 martie 2023 pentru implementarea considerentelor unor hotărâri ale Curții Constituționale.

V – DATE SUPLIMENTARE REFERITOARE LA OBIECTUL SESIZĂRII

VI - LISTA DOCUMENTELOR

VII - DECLARAȚIA ȘI SEMNATURA

Declar pe onoare ca informațiile ce figurează în prezentul formular de sesizare sunt exacte.

Vladimir VORONIN

Zinaida GRECEANÎ

Vlad BATRÎNCEA